

A hetvenéves Budapest

Az 1943. esztendő Budapest hetvenéves jubileumát hozza. A jubileumi esztendőre a kultúrában olyan magasra emelkedett budapesti közönségnek ismernie kell a három városból egy várossá lett Budapest történetének azt a részét, amely az egyesítési törekvésekre vonatkozik. A MAGYAR FŐVÁROS igyekszik „A hetvenéves Budapest” címmel rövid foglatban sorozatba tömöríteni az érdekes és megismerésre méltó történelmi adatokat.

XIV.

Egyesítés, majd ha a hidak megépülnek...

A belügyminiszteri „enquête” 1871 március 15-ikén „ügyszólván közakarattal” hozta létre megállapodásait és szűkebbkörű bizottságot küldött ki Szentkirályi, Széher, Királyi, Gerlőczy, Andorffy, Házmán, Ország, Ribáry és Havas Sándor személyében.

Az értekezleten Tóth Vilmos belügyminiszter „súlyosabb gyengékedése” ellenére is elnökölt. Első kérdése az volt, hogy nyilatkozzék az értekezlet, szükségesnek és kivihetőnek tartja-e a fővárosok egyesítését a rendezéssel együtt és egyszerre? Kétórás tárgyaláson mindenki felszólalt és majdnem egyöntetű volt a vélemény, hogy a rendezést és egyesítést egyszerre és együtt tárgyalni nem lehet. Az egyesítést elvben mindenki kívánatosnak, (csak Szentkirályi nyilatkozott ellene), célszerűnek és kivihetőnek jelentette ki, előbb azonban a két főváros pénzügyi és közforgalmi viszonyait alaposan meg kell vizsgálni. Az egyesítésnek fontos előfeltétele is hiányzanak még, a rögtönzés kétes sikerű lenne.

Az egyesítést megkönnyíti — fejtették ki a felszólalók —, hogy van már több közös intézmény, mint például a Közmunkatanács, de a két várost egyetlen híd köti össze, szükséges tehát, hogy „a kilátásba helyezett többi híd, amely a két várost mintegy együvé forrasztandja, minél előbb felépíttessék. Hasonlóan kívánták, hogy a két város rendőrsége összeolvadjon és azt átkamosítsák.

A belügyminiszter teendője ezek után az lesz, hogy felhívja a két főváros közönségét, nyilatkozzanak, „közgyűlésileg” akarják-e az egyesítést, vagy sem? Addig pedig haladéktalanul munkába kell venni a fővárosok rendezéséről szóló törvényjavaslatot.

A „belügyminisztériumi szaktanácskozmány” albizottsága kereken egy hónap alatt, április 15-ikére készült el jelentésével.

„Buda és Pest szabad királyi fővárosnak egy törvényhatósággá egyesítése elvben kimondatik” — kezdődik a jelentés, de Szentkirályi különvéleményben tiltakozott ez ellen.

Amíg az egyesítést tényleg végrehajtják, a közigazgatás a két városban elkülönítve marad. A helyhatósági rendőrséget egységes szervezettel az állam kezeli „fővárosi rendőrség” elnevezéssel. Szentkirályi Mór különvéleménye itt, hogy a helyhatósági rendőrség némely ágát a hatóság kezén kell hagyni.

A képviselőtestület tagszáma Pesten 400, Budán 200. A fővárosok egyesülése után a taglétszámot újra határozzák meg.

A közgyűlés elnökét és egy vagy két alelnökét saját kebeléből egy évre választja. Havas Sándor különvéleménye: a közgyűlés elnöke a főispán legyen. Vita van arról is, hogy a tanács tagjainak legyen-e szavazati joguk a közgyűlésen? Ország Sándor dr. különvéleményben kéri, hogy a városi tisztviselőknek legyen határozati szavazatképességük, mert a többség úgy döntött, hogy a tanács

tagjai csak akkor szavazhassanak, ha egyszermind megválasztott képviselők.

„Buda-Pestnek élén egy főispán áll, akit a belügyminiszter előterjesztésére a király nevez ki.” Szentkirályi Mór tiltakozik a főispán kinevezése ellen, bár sokkal kisebb hatalma lenne, mint előbb tervezte a kormányzat. Azért mégis fontos szerephez jut. Így „ha a törvényhatóság, vagy polgármester törvényelöszabta köteleességét nem teljesíti, a minisztérium a főispánt felhatalmazhatja, hogy mindazon közegekkel, amellyel a végre nem hajtott rendelet végrehajtásánál szüksége van, közvetlenül rendelkezeshessék. Ekkor azok a főispán rendeletét azonnal és feltétlenül végrehajtani kötelesek és ezért a törvényhatóság által feleletre nem vonathatnak. A kormányrendelet végrehajtásával azonban a kivételes hatalom azonnal véget ér. A törvényhatóság, ha a kormány eljárását sérelmesnek találja, a képviselőháznál kereshet orvoslást.”

A főváros törvényhatósági közegei — a javaslat szerint —: a) a polgármester, b) a tanács, c) a közigazgatási kerületi elöljáróságok. Ezeket kívül rendelkeznek a törvényhatóságok saját pénztári, adó, letéti és egyéb kezelő és segédhivatalokkal. A városi tanács tagjainak legalább két harmadában törvénytudókból kell állania. A tanács a város közönségének végrehajtó közege, egyszermind önálló közigazgatási hatóság mindazon ügyekben, melyek illetékességéhez tartoznak és a közgyűléseknek fenntartva nincsenek.

A kerületek élén egy elnök és megfelelő számú esküdt áll. Ezek az illető kerületbeli választók által ugyanolyan módon és időre választatnak, mint a városi képviselők. Ezek az elöljáróságok a városi tanács alatt állanak, a városi tanácsnak és ennek folytán a közgyűlésnek végrehajtó közegei.

A polgármester az összes választók által kijelölés alapján hat évre választatik. A választás kerületenkint történik.

E ponthoz Havas Sándor különvéleményt jelent be, mely azt kívánja, hogy a polgármester a képviselőtestület által választassék.

A többi tisztviselő, jelesül az alpolgármesterek, tanácsnokok, a főjegyző és jegyzők, a főügyész és ügyészek, a főmérnök, főorvos és kerületi orvosok, főszámvevő és alszámvevők, a levéltárnok és azok, kiket a közgyűlés idővel hasonló tisztviselői minőséggel fog felruházni, a képviselőtestület által hat évre választatnak.

A tanítói és tanári személyzetét és minden más tisztí kezelő- és segédszemélyzetét s mindazokat, kik a képviselőtestület felosztása alá nem esnek, élethossziglan a tanács választani.

A tisztviselői jelöltek névsorát a kijelölő választmány állítja össze, ez áll a főispánból, mint elnökből, a képviselőtestület által választott öt és a főispán által meghívott három tagból. Szavazatlétszám esetén az elnök dönt. Minden állásra három egyént kell jelölni.

Havas Sándor ennél a pontnál a főispán kijelölési jogát épségben kívánja hagyni.

XV.

Szentkirályi Mór és Csengery Antal vitája

Az egyesítés körül kifejlődött vitában legnagyobb szerep Szentkirályi Mórnak és Csengery Antalnak jutott. Nagyon megfontolt, komoly állásfoglalás volt mindkettő. Szentkirályi Mór aggodalmait, amelyek az egyesítéssel szemben felmerültek, igen tiszteletreméltóak. Többször kifejtette ezeket. Még Tóth Vilmos belügyminiszter ankétján is igen megfontoltan argumentált. Ekkor kifejtette, hogy szerte Buda nem fejlődésképes, mert a Várhegy és a Gellérthegy a fejlődést megakadályozzák. A Pesten meghonosodott ipari és kereskedelmet lehetetlen átterelni Budára. Útalt arra, hogy a két város törvényhatósági élete több évszázadon keresztül teljesen különálló volt, a különböző érdekek erősen megszilárdultak, sőt ellentétes érdekek vannak. Anyagi szempontból is helytelenítette az egyesítést, mert a sok tekintetben elmaradott Buda szükségleteinek kielégítése a vagyonosabb Pestet terhelné és ez a két város közötti súrlódásokra adhatna alkalmat.

Csengery Antal ezzel szemben hivatkozott arra, hogy London városrészeinek közigazgatási egyesítései az addig különálló egységek hasonló érvelésekkel ugyancsak minden lehető elkövettek az egyesítés megakadályozására, már pedig az egyesítés mindenhol elősegítette a haladást és virágzást. Ezt a kérdést nem szabad csupán városi

szempontból nézni, hanem az ország érdekét kell figyelembe venni. Már pedig a magyar államnak szüksége van arra, hogy megfelelő főváros által képviseltessék.

A dolog azonban haladt tovább előre. A belügyminiszteri szaktanácskozmányt nyomon követte (1871 ápr. 27.) Pleskott Henrik tisztí alügyész indítványa a budai közgyűléshez. Indítványában azt kívánta, hogy a budai közgyűlés küldjön ki ötagú bizottságot, amely a sürgősen összehívandó rendkívüli közgyűlés elé kimerítő jelentést terjesszen az alkotandó municipiális törvény alapelveire vonatkozólag. A közgyűlés pedig intézzen emlékiratot az országgyűléshez.

A budai közgyűlés elfogadta az indítványt és az ötagú bizottságba Andaházy László dr.-t, Balásy Antalt, Gombár Tivadar dr.-t, Alkér Gusztávot és Pleskott Henrikét küldte ki.